

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НБУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.

Н.Б. Даниленко

Львівський інститут менеджменту

У статті проаналізовані основні проблеми функціонування банківського сектору України у кризовий період і сформульовані найважливіші напрями вдосконалення регуляторної діяльності НБУ на етапі виходу з фінансової кризи.

Ключові слова: Монетарна (грошово – кредитна політика: рестрикційна, інтвенційна, облікова ставка, ставка рефінансування, обов'язковий резерв, реструктуризація та дореструктуризація банків, проблемні банківські активи, ліквідність банківської системи, консолідація банків.

В статье проанализированы основные проблемы функционирования банковского сектора Украины в кризисный период и сформулированы важнейшие направления совершенствования регуляторной деятельности НБУ на этапе выхода из финансового кризиса.

Ключевые слова: Монетарная (денежно – кредитная) политика: рестрикционная, интервенционная, учётная ставка, ставка рефинансирования, обязательный резерв, реструктуризация и дореструктуризация банков, проблемные банковские активы, ликвидность банковской системы, консолидация банков.

In the article the basic problems of functioning bank the sector of Ukraine are analysed in a crisis period and major directions of perfection of regulator activity of Central bank are formulated on the stage of exit from a financial crisis.

Keywords: Monetary (money – credit policy: restrictive, intervention, registration rate, rate of refunding, obligatory reserve, restructuring and to to restructuring of banks, bank assets of problems, liquidity of the banking system, consolidation of banks.

Монетарна політика – один із найважливіших інструментів макроекономічного регулювання. Вона передбачає контроль з боку Центрального банку країни за грошовою пропозицією.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Особливу важливість регулюючі заходи макроекономічної політики набувають за умов існування фінансової кризи, яку Україна переживає досить болісно. Це, серед іншого, спричинено певним суб'єктивізмом і деякими помилковими заходами, реалізованими НБУ на початку появи кризових явищ. За таких умов особливу актуальність набуває пошук і окреслення шляхів виходу з кризи із врахуванням існуючого світового досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Монетарна політика центральних банків країн світу та особливості використання її інструментарію у кризовий і посткризовий період є предметом дослідження ряду публікацій в країні та за кордоном. Авторами зазначених публікацій є такі відомі соціологи, економісти і фінансові аналітики як А. Аслунд, Ж. Атталі, А. Гальчинський, В. Будкін, А. Чухно, О. Барановський, С. Кораблін та ін.

Зокрема, проф., доктор економічних наук О. Барановський зазначає, що найбільш характерними причинами фінансових криз є: “нагромадження надлишкової ліквідності; відсутність належного банківського нагляду; економічний спад; високі кредитні ризики; нерівномірний розподіл активів і капіталу між банками різних груп; інфляційний тиск на економіку” [2, с. 40].

Відомий шведський економіст А. Аслунд зауважує, що найважливішими напрямками подолання існуючої фінансової кризи мають бути три інструменти макрорегулювання: плаваючий валютний курс, таргетування інфляції та незалежна монетарна політика [5, с. 31].

На думку академіка НАН України А. Чухна, однією з причин появи значної низки проблем у сфері українського банківництва є те, “державна опинилась осторонь діяльності банківської системи”. Тому потрібним є зосередження на координації та узгодженні дії різних фінансових регуляторів, спрямованої зокрема, й на таргетування інфляції [7, с. 12–13].

Мета дослідження. Основною метою дослідження статті є аналіз сучасних особливостей монетарної політики, яку проводить Національний банк України, спрямованої на подолання кризових явищ в економіці країни та формулювання деяких пропозицій щодо подальшого її вдосконалення з метою підвищення ефективності та дієвості.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішити такі завдання:

а) проаналізувати особливості проведення сучасних антикризових заходів грошово – кредитної політики НБУ;

б) узагальнити статистичні дані, щодо результативності використання зазначених регуляторних інструментів Національним банком країни;

в) окреслити заходи, спрямовані на покращення функціонування банківського сектору України в умовах подолання економічної кризи.

Основний матеріал дослідження.

Сучасні особливості реалізації грошово – кредитної політики України ускладнюються наявністю двох суперечливих (з огляду на інструменти регулювання) тенденцій: високих інфляційних очікувань на тлі значного падіння ВВП. За даними Міністерства фінансів України у 2009 році показник інфляції становив 12,3 %, а темпи зниженні ВВП країни – 15 %. Незважаючи на появу деяких позитивних макроекономічних тенденцій, а саме того, що у порівнянні з 2008 роком рівень інфляції менший на 10 %, а темпи падіння ВВП загальмувалися (у четвертому кварталі 2009р. відзначене зростання ВВП на 2 % по відношенню до аналогічного періоду 2008 року), можна констатувати, що ризики затяжної стагфляції залишаються досить високими. (б. с38.) Так, у перспективі на 2010 рік зберігається загроза галопуючої інфляції. Це пов’язане, по-перше, з можливим підняттям комунальних цін і тарифів після закінчення виборів. По-друге, реалізація прийнятого закону про підвищення соціальних стандартів спричинить відчутне зростання цін, бо не базується на адекватному зростанні продуктивності праці. По-третє, наявна критична ситуація з виконанням бюджету, дефіцит якого, за оцінками В. Пінзеника, становитиме майже 100 млрд. грн., чинить дуже потужний інфляційний тиск на економіку. За умови, коли 41 % вітчизняних підприємств закінчили рік зі збитками, складно очікувати зростання бюджетних надходжень. Отже, становище реального сектору економіки України вимагає від НБУ проведення стимулюючої (інтервенційної) грошово – кредитної політики, але високий ризик розгортання інфляційних процесів потребує реалізації жорстких, рестрикційних заходів. Дотепер з боку керівництва Національного банку переважають саме антиінфляційні настрої. Зокрема, за січень – вересень 2009 року грошова маса зменшилася на 8,9 %, у тому числі готівкові кошти – на 3,8 %. При зазначених інфляційних ризиках така політика з боку НБУ цілком зрозуміла [1, с. 39]. Але разом з тим потреба у закріпленні стабільного тренду економічного зростання потребує його стимулювання, у тому числі, за рахунок відновлення кредитної активності комерційних банків.

Одним із можливих чинників впливу на процес активізації функціонування банківської системи України, на нашу думку, могло би бути зниження рівня її ризиковості. Це дозволить комерційним банкам знизити депозитну, а, отже, й кредитну ставку. З іншого боку, зазначений захід міг би активізувати дієвість впливу зміни ставки рефінансування НБУ на грошово – кредитну політику комерційних банків. Адже за умов, коли за облікової ставки у 10,25 % ціна кредитів сягає рівня 25 – 28 % і вище, складно виявити зв’язок між цими двома параметрами, що фактично виключає облікову ставку з регулюючої сфери діяльності НБУ.

Світовий досвід пошуку напрямів підвищення рівня надійності банківської системи з метою виходу із кризи дозволяє зробити ряд висновків про конкретні кроки, реалізація яких

може допомогти серед іншого окреслити загальні шляхи подальшого розвитку української банківської системи. Зазначена практика засвідчує зокрема, що відчутну підтримку банківському секторові надає створення фінансової структури з акумулювання проблемних активів, так званого “поганого банку” або фонду стресових активів. Ця ринкова структура викупує активи, а в подальшому продає їх. Вона, з одного боку, допомагає банкам, з іншого, не втрачає гроші, які їй виділяють із бюджету [3, с. 49].

Для України цей захід має особливе значення через значну питому вагу проблемних кредитів у наших комерційних банків. За статистикою НБУ на січень 2010 їхня частка становить 9 %, а рейтингова агенція Fitch називає цифру у 40 %. Загалом, за даними вітчизняних експертів, 10–30 % кредитів не повертаються у банківську систему. І, якщо у 2009 році основною проблемою українських банків було зменшення їхньої ліквідності, то у поточному році найбільшою проблемою буде саме проблема поганих кредитів. До того ж неповернені кредити сприяють “замороженню” значної частки коштів в обов’язкових резервах банків, що, своєю чергою, погіршує їх ліквідність. За таких умов будь – яка активізація їхньої кредитної діяльності виглядає досить гіпотетично.

Рекапіталізація банків – ще один із найважливіших кроків можливого пожвавлення їхньої діяльності. В Україні, як відомо, три банки “Родовід Банк”, “Укргазбанк” та банк “Київ” вже рекапіталізовано. На черзі “Укрпромбанк” та “Надра”. Але процес рекапіталізації відбувається без чітко прописаного законодавства. Тому лише перелік зауважень до нього налічує не одну сторінку: від того, хто і за якими критеріями визначає банки – кандидати, до того, чому цей процес не забезпечив того, що від нього найбільше очікували, а саме надходжень коштів у реальний сектор економіки* (4) За прогнозами агенції Fitch, потреба у коштах для дорекапіталізації на 2010 рік становитиме 92 млрд. грн. Для подальшого спрямування цих коштів на активізацію інвестиційної діяльності банків, на нашу думку, потрібним є виконання кількох умов.

По-перше, НБУ має стати реально незалежною інституцією, діяльність якої є зрозумілою і прогнозованою, а механізм керування фінансовою системою країни має неодмінно виключати політичну складову. Лише економічна доцільність повинна бути мірилом прийняття законодавчих рішень. До того ж важливим є використання Національним банком у його регуляторній діяльності класичного макроекономічного інструментарію, зокрема, облікової ставки. Саме практичне використання причинно – наслідкового зв’язку між зміною ставки рефінансування та процентної ставки комерційних банків серед іншого дозволяє здійснювати таргетування інфляції, прогнозувати рівень змін інвестицій в економіці. (5)

По-друге, чіткого окреслення потребує остаточне визначення можливої моделі банківської системи країни. Важливо зрозуміти, який механізм забезпечує більшу ефективність – той, коли в країні функціонує багато середніх за розміром банків, чи той, при якому система банківництва стане високо концентрованою структурою з відносно невеликою кількістю великих банків. Адже, за правилами українського законодавства банки повинні мати статутний капітал обсягом не менше за 10 млн. євро. Разом з тим дотримання цього нормативу не стало обов’язковою практикою. Із 185 діючих банків у 26 статутний капітал становить від 10 до 20 млн. євро, і ще у 80 банків він не перевищує цієї суми. Інші банки у цей нормативний показник не вкладаються. (4,38) Важливо, щоби капітал банку був адекватним обсягу портфелю депозитів. Це засвідчує надійність своєчасного і повного повернення залучених депозитів. Проте співвідношення статутного капіталу та депозитної бази банків у нашій банківській системі не можна вважати раціональним. Як приклад можна навести банк “Надра”, статутний капітал якого у січні 2009 року становив 38,7 млн. євро, а портфель депозитів фізичних осіб – 800 млн. євро. Аналогічні показники “Родовід Банку” були 43 млн. євро та 278 млн. євро. (4, 38) Тому у будь – якому випадку подальше ефективне

* За підрахунками українських економістів, загальна сума коштів, що були спрямовані на рефінансування вітчизняних банків становить 102 млрд. грн., майже половина з яких пішла на валютний ринок, тоді як реальний сектор очікуваних грошей не отримав. Натомість курс гривні на валютному ринку створив масу додаткових проблем тому ж таки банківському сектору.

вдосконалення банківської системи не може уникнути як процесу консолідації банків, так і процесу їхніх реальних банкрутств. Не можуть усі проблемні банки виживати. Це доводить і світова практика. Навіть потужні європейські та американські фінансові структури змушені були заплатити відповідну ціну за їхній неефективний менеджмент. Так, протягом 2008 року у США збанкрутувало 25 банківських установ, протягом 2009 року – ще 20. Загалом же за останній час у Сполучених Штатах банкрутами стали 140 фінансово – кредитних інституцій. У чорному списку кандидатів на поповнення проходження процедури банкрутства 400 банків з активами більше за 300 млрд. дол. Реально – п'ята частина банківсько – кредитних установ країни або банкрутують, або поглинаються. Але саме цей процес сприяє оздоровленню банківської системи, свідченням чого стало повернення провідними банками уряду наданих їм у свій час грошей для рекапіталізації. Наприклад, лише банк “Сіті груп” повернув 20 млрд. дол. завдяки продажу власних акцій і облігацій, викупивши таким чином у держави акційний пакет у 34 відсотки.

Висновки. Узагальнення проведеного аналізу дозволяє стверджувати, що сьогодні найважливіші заходи монетарної політики мають бути спрямовані на впорядкування сфери банківництва, зменшення політичної складової у практиці регулювання їхньої діяльності, натомість збільшення законодавчо – правової. Лише за таких умов активність банківського сектору збільшуватиме їхній прибуток перш за все не за рахунок купівлі депозитних сертифікатів Національного банку або державних цінних паперів, але й завдяки зростанню їхніх активних операцій у реальному секторі економіки країни.

Національний банк країни має бути незалежною інституцією, з повним набором регуляторних інструментів, включаючи операції на відкритому ринку, а також таргетування інфляції з використанням облікової ставки.

Процес рекапіталізації комерційних банків має бути прозорим і зрозумілим, а механізм його проведення повинен бути законодавчо прописаний, та однаковий для всіх суб'єктів фінансового сектору.

Зниження ризиковості функціонування банківського сектору сприятиме активізації кредитної діяльності комерційних банків, яка своєю чергою створить умови для забезпечення стабільного економічного зростання економіки країни.

Література

1. *Економіка и финансы / Консенсус – прогноз // Эксперт. – 2009. – № 43.*
2. *Барановський О. Банківські кризи: сутність, фактори виникнення та особливості прояву // Економіка України. – 2010. – №2.*
3. *Голунов Д. Надоело болеть “по- голландски” // Эксперт. – 2009. – № 48.*
4. *Кудряшов В. Рекапіталізація проблемних банків з використанням державних ресурсів // Економіка України. – 2010. – № 1.*
5. *Аслунд А. Инфляция или курс // Эксперт. – 2010. – № 3.*
- (6) *А. Блинов Забрэжзил свет // Эксперт. – 2009. – № 43.*
- (7) *А. Чухно. Сучасна фінансово – економічна криза: природа, шляхи і методи її подолання // Економіка України. – 2010. – № 2.*